

Aborcja i eutanazja w polskim prawie karnym – wybrane zagadnienia

Przedstawiając niniejszą problematykę w pierwszej kolejności zaprezentuję jak przedstawia się kwestia aborcji oraz eutanazji z punktu widzenia fundamentalnych założeń aksjologicznych i światopoglądowych. Dopiero w dalszej kolejności poruszony zostanie problem zderzenia się kwestii światopoglądowych z wymogami funkcjonowania społeczeństwa oraz wymogami kreowanymi przez przypadki tzw. życia codziennego, które to muszą być uwzględniane przez obowiązujące regulacje prawne.

Rozpoczynając od zaprezentowania pierwszego ze wskazanych wyżej aspektów należy zaznaczyć, iż zgodnie z tą optyką spojrzenia na badane zagadnienia podstawową wspólną cechą aborcji jak i eutanazji jest brak poszanowania dla ludzkiego życia. Obie te praktyki służą zabijaniu, gdyż prowadzą do przerwania życia. Doszukanie się usprawiedliwienia dla omawianych form zabójstwa, prowadzi do odbierania życia zanim przyjdzie ono na świat, oraz w sytuacjach gdy dąży się do odbierania osobom u schyłku życia statusu człowieka.

Nie ulega wątpliwości, że zabijanie jest złe. W zasadzie większość zgadza się z tym stwierdzeniem, niemniej jednak występują sytuacje, w których zabijanie jest na swój sposób uzasadnione. Doszukiwanie się zasadności zabijania widać w aborcji i eutanazji. Problematyka pierwszej z nich odnosi się do uśmiercania nienarodzonych jeszcze dzieci, zaś kwestia eutanazji dotyczy zabijania niedołążnych, schorowanych starszych ludzi. W obu tych przypadkach mamy do czynienia z naruszeniem fundamentalnego prawa, jakim jest prawo do życia.

Tradycja Kościoła od samych początków uważa przerywanie ciąży za czyn wysoce niemoralny, stąd stanowisko Kościoła w tym względzie na przestrzeni wieków pozostało niezmiennie. W ujęciu chrześcijańskim aborcją jest każdy akt, jaki zmierza do zabicia nienarodzonego życia ludzkiego, bez względu na to czy zabójstwo stanowi cel sam w sobie, czy jest tylko środkiem do celu. Kościół wielokrotnie przypomina, że słowo płód, w języku łacińskim *nasciturus*, oznacza mający się urodzić. Stanowić to powinno swego rodzaju zapowiedź narodzin nowego człowieka. Katechizm Kościoła Katolickiego poucza aby szanować i chronić ludzkie życie już od poczęcia, gdyż istota ta ma nienaruszalne prawo do życia, już od pierwszych chwil swego istnienia.

Istotę szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego wielokrotnie głosił sam Jan Paweł II. Według nauczania Ojca Świętego ludzkie ciało, nawet w stanie embrionalnym, zyskuje już status podmiotowy. Jest więc już istotą. Pomimo tego, wielu ludzi nie dostrzega tej prawidłowości, tłumacząc, że muszą zaistnieć cechy rozwojowe, biologiczne i psychologiczne, aby stwierdzić że mamy do czynienia z istotą ludzką.

Kościół katolicki nakłada kanoniczną karę ekskomuniki za przestępstwo przeciwko ludzkiemu życiu. Kara ta jest najcięższą ze wszystkich kar kościelnych. Jan Paweł II odwołując się do aborcji stwierdził: „za pomocą takiej surowej kary Kościół wskazuje na to przestępstwo jako na jedno z najcięższych i najbardziej niebezpiecznych, zachęcając sprawcę do gorliwego poszukiwania drogi nawrócenia. W Kościele bowiem kara ekskomuniki jest wymierzana po to, aby w pełni uświadomić winnemu powagę popełnionego grzechu, a z kolei by doprowadzić go do koniecznego nawrócenia i pokuty” (EV 62)¹. Traktując aborcję na równi z zabójstwem, Kościół zwraca uwagę na niebezpieczne skutki, jakie aprobata aborcji przyniesie całej cywilizacji.

Odwołując się do innych religii monoteistycznych, należy zaznaczyć, iż nie potępiają one w tak jednoznaczny sposób aborcji,

---

¹ Jan Paweł II, *Evangelium vitae. O wartości i nienaruszalności życia ludzkiego*, Kraków 1995, s. 115.

jak katolicyzm oraz występują pomiędzy nimi istotne rozbieżności. Prawosławie uznaje, że życie ludzkie zaczyna się od chwili poczęcia i w związku z tym potępia aborcję. Na równi z zabójstwem dziecka poczętego traktuje przerwanie ciąży przy użyciu antykoncepcji hormonalnej. Istnieją jednak amerykańscy protestanci, którzy dopuszczają przerywanie ciąży w przypadku, gdy powstała ona na skutek czynu zabronionego lub gdy zagrożone jest życie matki. Co ciekawe, na przykład Amerykański Kościół Episkopalny opowiada się za legalną aborcją i prawem kobiet do tego, aby same mogły decydować o przerwaniu ciąży. Świadczy również pomoc i udziela sakramentów kobietom, które miały wykonaną aborcję. Potępiane są wszelkie działania rządu, ograniczające prawo do aborcji. Islam z kolei postrzega życie jako cenny dar od Boga, o który należy dbać od samego początku, stąd aborcja w tej religii jest generalnie zakazana. Z Koranu jednoznacznie wynika, że zabijanie dzieci bez względu na powód: czy to z obawy przed niedostatkiem, biedą czy chorobą jest ciężkim grzechem. Judaizm nie wpisuje się ani w nurt obrońców życia ani w nurt jednoznacznie pro-choice. Aborcja jest dopuszczalna, ale nie w każdych okolicznościach. Judaizm bowiem dopuszcza aborcję w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia matki, zarówno gdy zagrożeniem jest sama ciąża, jak i w przypadku, jeśli poważnym ryzykiem obciążony jest ewentualny poród². Hinduizm uważa aborcję za poważną zbrodnię. W zależności od metody przeprowadzenia aborcji wymierzana jest stosowna kara. W kulturze hinduistycznej rozróżnia się stopień winy za dokonanie aborcji w zależności od tego czy dziecko zostało spłodzone w małżeństwie czy poza nim. W stosunku do kobiet dokonujących aborcji zaleca się ich wygnanie, uważa się je za nieczyste i przynoszące nieszczęście³. Przyzwolenie na aborcję ma miejsce tylko wtedy kiedy zagraża życiu matki. Swoistym typem aborcji podniesionym do rangi barbarzyństwa jest natychmiastowe zabijanie niemowląt płci żeńskiej. Wynika to z występującym w mentalności hinduskiej przedkłada-

---

² M. Stepulak (red.), *Małżeństwo i rodzina wobec aborcji*, Lublin 2010, s. 67.

³ M. Stepulak (red.), *Małżeństwo i rodzina...*, s. 64.

niem posiadania synów nad córkami. Tę zbrodniczą praktykę uzasadnia się tłumaczeniem, iż lepszym jest pozbawienie życia niż nędzne życie w przyszłości a w konsekwencji niemożliwość zapewnienia dziewczynie posagu⁴.

Odwołując się do eutanazji kościół katolicki przyjmuje takie same stanowisko, jak w przypadku aborcji. Życie ludzkie jest bowiem nienaruszalne, święte i stanowi pewnego rodzaju skarb, którego człowiek nie może roztrwonić. W skutek tego, zabicie ludzkiej istoty stanowi grzech szczególnie ciężki. Kościół opowiada się za tym, aby nie przyspieszać w żaden sposób godziny, w której przyjdzie nam odejść z tego świata. Odwołując się do postrzegania kwestii eutanazji w innych religiach należy uogólnić, iż w większości wyznań traktuje się ją podobnie jak w katolicyzmie – jako zabójstwo. Całkowite zalegalizowanie eutanazji jest niedozwolone, gdyż byłoby to równoznaczne z przyjęciem stanowiska, iż człowiek jest panem swojego losu. Główne religie świata uznają eutanazję za niedopuszczalną, będącą przejawem naruszenia boskich praw – w tym fundamentalnego prawa do życia. W judaizmie i islamie, życie jest postrzegane jako niezwykle dar od Boga, stąd tylko Jemu wolno decydować, kiedy nadejdzie godzina śmierci. W Judaizmie bez względu na motyw, nikt nie ma prawa świadomie dopuścić się ani zabójstwa, ani samobójstwa. Religia Żydów zakazuje stosowania jakichkolwiek środków, których działanie skutkuje skróceniem życia jak i przeciwstawia się zabiegom sztucznie podtrzymującym życie. Wolno z niej zrezygnować, gdy już nie ma szans na powrót do samodzielnego życia. Judaizm uznaje za śmiertelny grzech wszelkie działania, jakie są skierowane przeciwko życiu drugiego człowieka. Bezwzględnie stoi na stanowisku, że nie wolno uczynić nic, co przyczyniłoby się choć w minimalnym stopniu do przyspieszenia śmierci. Muzułmanie także przywiązują ogromną wagę do życia i jego poszanowania. W tej religii również jest zakazane przyspieszenie nadejścia śmierci, co jest uznawane za czyn niemoralny. Islam stoi na sta-

---

⁴ M. Stepulak (red.), *Małżeństwo i rodzina...*, s. 65.

nowisku, że ten kto ucieka się do samobójstwa jest tchórzem. Tego typu ucieczka od trudności życia jest traktowana jako świętokradztwo wobec samego Boga. Islam przyjął tezę, że w rzeczywistości nikt śmierci nie pragnie, bo nawet chory decydując się na leczenie głęboko wierzy w wyzdrowienie i łaknie życia. Zgodnie z hinduskimi przekonaniem jakiegokolwiek formy eutanazji są zabronione, a człowiek jeszcze za życia ziemskiego musi sobie zapracować na wyższy poziom życiowy w ponownym wcieleniu. Toteż, wszelkie próby odebrania sobie tego życia nie akceptowane.

Przechodząc do zaprezentowania drugiej ze wskazywanych optyk tj. ujęcia normatywnego zagadnienia aborcji i eutanazji należy rozpocząć od stwierdzenia, że prawo polskie uznaje eutanazję za niedopuszczalną. Czyn karalny z art. 150 k.k. penalizujący tzw. zabójstwo eutanatyczne jest w każdym przypadku ścigany z urzędu. Przedmiotem ochrony tego rodzaju przestępstwa jest życie – każde życie, nie bacząc na szanse utrzymania człowieka przy życiu w dającej się przewidzieć przyszłości⁵. Przestępstwo ma charakter materialny tzn. skutkowy. Tego przestępstwa może dopuścić się każdy, gdyż charakter tego czynu jest powszechny. Jako formy czynu wyróżnia się działanie (np. zaaplikowanie silnej trucizny) oraz zaniechanie (np. umyślnie nie podanie leku niezbędnego do podtrzymania funkcji życiowych). W literaturze, pojęcie zabójstwa eutanatycznego określane jest zamiennie jako zabójstwo z litości lub zabójstwo na żądanie. Ażeby pozbawienie życia pacjenta nie było kwalifikowane jako zwykłe zabójstwo i nie nakładało na sprawcę sankcji karnych przewidzianych w art. 148 k.k. uśmiercenie musi mieć charakter eutanatyczny. Oznacza to, że aby przestępstwo wypełniało znamiona zabójstwa określonego w art. 150 k.k. muszą równocześnie wystąpić dwa warunki: na żądanie i pod wpływem współczucia. Żądanie ze strony osoby, która ma być pozbawiona życia musi być wolne od wad prawnych i jednoznaczne. Polega ono na dobrowolnym wyrażeniu woli, podjętym

---

⁵ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, Warszawa 2013, s. 314.

po dokładnym przeanalizowaniu sytuacji, w jakiej żądający śmierci się znajduje. Istotnym, w tym aspekcie jest utwierdzenie się, iż ten kto żąda śmierci – czyni to świadomie i na jego decyzję, nie miał wpływu nikt z otoczenia. Adresat tego swoistego typu domagania się pozbawienia życia, nie może respektować wspomnianego „żądania”, wówczas gdy żądający śmierci podejmuje decyzję odczuwając kryzys psychiczny. Analogiczna sytuacja dotyczy podjęcia decyzji przez chorego będącego pod wpływem środków odurzających. Istotnym w omawianym przepisie jest konieczność niezwłocznego zrealizowania owego „żądania”, co oznacza, iż nie ma ono mocy wiążącej w przyszłości. Drugim koniecznym warunkiem, aby móc zastosować art. 150 k.k. jest ów motyw współczucia. Dodać w tym miejscu należy, że współczucie musi być współczuciem dla osoby żądającej śmierci, a nie np. dla jej bliskich⁶. Przesłanka ta nie jest interpretowana jednoznacznie, gdyż odczytanie uczuć jest niełatwe. Każdy bowiem ma inną zdolność współodczuwania. Duże znaczenie w relacji między zadającym śmierć a zabójcą odgrywa stosunek emocjonalny. Inne znaczenie w tym aspekcie ma więź w relacji np. matka-dziecko, mąż-żona, a inne znaczenie przybiera, gdy są to osoby względem siebie całkiem obce. Kolokwialnie można przyjąć, że współczucie uzewnętrznia się okazywaniem cierpiącej osobie smutku i żalu. Dość niska sankcja grożąca za to przestępstwo, powoduje możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstępianie od jej wymierzenia co nie oznacza podważenia zasady świętości życia człowieka⁷. Zabójstwo eutanatyczne jako typ uprzywilejowany zabójstwa jest zawsze karalne, a odmienne tj. łagodniejsze karanie za zrealizowanie znamion tego typu wynika ze szczególnych okoliczności w jakich dochodzi do popełnienia tego przestępstwa.

Przechodząc do omówienia zagadnienia aborcji nie sposób nie zauważyć, iż aborcja to bardzo kontrowersyjny temat. W naszym kraju niestety ciągle temat tabu. Spójrzmy, kiedy aborcja jest

---

⁶ R. Citowicz, *Prawnokarne aspekty ochrony życia człowieka a prawo do godnej śmierci*, Warszawa 2006, s. 137.

⁷ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2007, s. 434.

zgodna z polskim prawem. W polskim prawie karnym ustawodawca respektuje wartość życia nienarodzonego jeszcze dziecka. Typem podstawowym przestępstwa, o którym mówi art. 152 k.k. jest przerwanie ciąży za zgodą kobiety ciężarnej, lecz wbrew przepisom ustawy, jaka dopuszcza przerwanie ciąży. Czyn ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat 3. Przerwanie ciąży zgodnie z przepisami ustawy z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży⁸, nie jest karalnym czynem. Polskie prawo zezwala na dokonanie aborcji w trzech przypadkach: gdy ciąża jest wynikiem gwałtu, gdy ciąża zagraża życiu lub zdrowiu matki oraz gdy stwierdza się, iż płód posiada ciężkie i nieodwracalne zmiany.

Pomimo tego, iż w ustawie zachodzą określone przesłanki uzasadniające dokonanie aborcji, nie sposób uznać takiego przerwania ciąży za kontratyp, ponieważ „dozwolone” okoliczności nie wymuszają zastosowania instytucji kontratypu z uwagi na fakt, że zachowania zgodne z ustawą są „pierwotnie legalne”.

Zgodnie z procedurą w cytowanej ustawie, przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, przy wystąpieniu jednej z przesłanek i wymagany jest złożenie pisemnej zgody kobiety.

Podlegającym surowszej karalności typem przestępstwa jest dokonanie aborcji wbrew woli kobiety ciężarnej tj. na skutek zastosowania względem niej przemocy lub innego sposobu naruszającego jej prawo do wyrażania woli. Odpowiedzialność karną z tego tytułu reguluje art. 153 § 1 k.k. W przepisie tym zawartych jest kilka typów czynów zabronionych, zwartych w trzy zasadnicze grupy: 1) polegające na przerywaniu ciąży bez zgody ciężarnej z zastosowaniem wobec niej przemocy, 2) polegające na przerywaniu ciąży bez zgody ciężarnej i bez zastosowania przemocy, 3) polegające na doprowadzeniu przemocą, groźbą bezprawną lub

---

⁸ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz. U. 1993, nr 17, poz. 78 ze zm.

podstępem kobietę ciężarną do przerywania ciąży⁹. Ustawodawca właściwie traktuje stosowanie przemocy względem ciężarnej za szczególnie groźne, poprzez np. bicie, kopanie w brzuch i w konsekwencji doprowadzające do aborcji, gdyż tak brutalne oddziaływanie na organizm kobiety może także doprowadzić do spowodowania ciężkiego uszczerbku na jej zdrowiu. Prawo polskie uznaje za czyn karalny również samo doprowadzenie ciężarnej do tego, aby sama ciążę przerwała. Zgodnie z przepisami ustawy może również przyczynić się do tego przemoc, stosowanie groźby bezprawnej i podstępu. Odpowiedzialność karna w tych przypadkach zagrożona jest karą więzienia od 6 miesięcy do 8 lat.

Zarówno aborcja, jak i eutanazja są w Polsce tematami kontrowersyjnymi. Są to problemy o niewątpliwie szerokim zasięgu. Dla właściwego ujęcia i zrozumienia zjawisk będących tematem mojej pracy dyplomowej, nie bez znaczenia jest stanowisko Kościoła. Katolicyzm na każdym kroku głosi o nienaruszalności i niepodważalności prawa do życia. Człowiek nigdy nie może zająć miejsca Boga i decydować o początku lub końcu ziemskiej wędrówki. Katolicyzm szczególnie wiele uwagi poświęca aborcji – określanej także mianem eutanazji prenatalnej, której dopuszczenie się destruktywnie wpływa na całą rodzinę. Liczne apele obrońców życia podkreślają szacunek dla każdego istnienia.

Polskie prawo karne ujmuje aborcję oraz eutanazję jako przestępstwa przeciwko życiu, uznając, że to na władzy publicznej spoczywa obowiązek zapewnienia ochrony życia, bez względu na jego wartość i „przydatność”. Państwo polskie zezwala na aborcję, z tzw. wskazań. Wykryte we wczesnym etapie rozwoju dziecka wady stanowią motyw do uśmiercenia go, zanim zdąży ono przyjść na świat. Jest to swoista „okazja” do zasugerowania rozwiązania jakim jest aborcja. Akceptacja społeczeństwa, iż jest to wręcz powód, a nawet wymóg z ust specjalisty utwierdza ludzi w przeświadczeniu, że kalectwo i chorobę można wyeliminować. Medycyna jest tak mocno rozwinięta, iż prześciga się wręcz

---

⁹ A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 339.

w możliwościach usunięcia dziecka. Poszczególne metody aborcyjne, starają się być coraz mniej inwazyjne dla organizmu samej matki. Czy jednak chodzi tu wyłącznie o dobro matki i jak najmniejszą szkodliwość dla niej? Czyje życie w przypadku zagrożenia jest ważniejsze? Które ma prawo żyć, a które powinno ustąpić?

Podobne niebezpieczeństwa grożą nieuleczalnie chorym ludziom, względem których rozwiązaniem jest eutanazja. To często pozorne współczucie, za przyzwoleniem prawa dopuszcza uśmiercenie cierpiących pacjentów. Nie ulega wątpliwości, iż wegetatywny stan chorego uwłacza godności człowieka, gdyż jego dotychczasowe życie zmienia się w wegetację istoty nierzadko już bez świadomości. Nadchodzące z zachodu postawy, ukazują, iż eutanazja stanowi pewnego rodzaju „dobro społeczne”, które w dość szybki sposób można osiągnąć. Pojawiające się nowe formy zamachów na życie prowadzą do uzyskania aprobaty państwa, przyzwolenia oraz uzyskania „pomocy” ze strony medyków. Państwo zatem winno stworzyć takie rozwiązania, które na wypadek nieuleczalnej choroby wciąż tą godność człowiekowi mogły gwarantować. Państwo polskie, mocą Konstytucji jest zobligowane do udzielenia szczególnej opieki osobom w podeszłym już wieku. Tworzy zatem zakłady opieki paliatywnej, hospicja, domy spokojnej starości aby móc w jak najlepszy sposób szerzyć działania ratujące życie starszych ludzi. Medycyna w Polsce, przenigdy nie może stać się narzędziem skierowanym przeciwko ludziom nieuleczalnie chorym, nie może zaprzeczać swojej misji.

Myślę, iż zdołałam uświadomić, jak ważna jest obrona życia. Wyrażam nadzieję, iż państwo wciąż będzie poszukiwało takich rozwiązań, których wdrożenie zapewni ochronę życia, zaczynając od tych najmniejszych po ludzi u schyłku życia, gwarantując im na każdym etapie ochronę życia aż do momentu naturalnej śmierci.

Należy podkreślić, iż z zaprezentowanych wyżej rozważań jawi się konkluzja, iż optyka światopoglądowa związana z konkretnym stanowiskiem poszczególnych religii na problematykę aborcji i eutanazji zawsze będzie pozostawała w sprzeczności z optyką dogmatycznoprawną, która kształtując uregulowania prawne

uwzględniać musi jakże odmienne racje od tych, które są wiodące w nauce poszczególnych religii. Niemniej jednak należy zauważyć, iż regulacje prawne obowiązujące w Polsce starają się – poprzez wprowadzenie zakazu eutanazji oraz wprowadzenie wyjątkowo dopuszczalnej aborcji – w sposób maksymalnie szeroki chronić życie ludzkie, uwzględniając w ten sposób zasady nauczania m.in. Kościoła Katolickiego oraz wskazania zawarte w Konstytucji RP. Pytaniem aktualnym pozostaje jedynie to, czy z punktu widzenia prawa, realnie można zrobić więcej dla ochrony życia niż robi to polski ustawodawca. Nie można bowiem zapominać o tym, że prawo ma chronić prawa i wolności wszystkich osób, nie tylko tych, które światopoglądowo utożsamiają się z określoną religią. Ponadto należy zauważyć, iż regulacja prawna aborcji skonstruowana jest w ten sposób, że w sytuacji konkretnego światopoglądowego stanowiska matki ma ona prawo do nie korzystania z prawa do aborcji.